

8. Сергійчук В. Національна символіка України. – К., 1992.
9. Хуторской А.В. Современная дидактика. – СПб., 2001. – С. 146.

УДК 373.1.02:18

Миропольська Н.Є.

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА У ШКОЛІ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ

Метою статті є розкриття концептуальних підходів домистецької освіти в школі. Автор пропонує шляхи формування естетичної позиції, що стимулює і розвиває творчі здібності учнів не тільки в галузі мистецтва, а й у будь-якій сфері соціальної практики.

The purpose of clause is disclosing conceptual approaches to art formation at school. The author offers ways of formation of an aesthetic position which stimulates and develops creative abilities of pupils not only in the field of art, and in any sphere of social practice.

Дослідження з розробки концептуальних підходів до мистецької освіти у школі дозволило зробити висновок, що сьогодні ми маємо картину розгубленості у самостійному сприйманні і створенні виразного не тільки в мистецтві, а й у житті. Ця суперечність породжує гостру потребу чуттєвого розвитку людини, що й входить до головних завдань естетичного виховання.

Вважаємо, що естетичне виховання має сприяти становленню і розвитку передусім чуттєвої культури школярів, що є наслідком єдності п'яти складових: 1) специфіка **естетичного** як ціннісного ставлення людини до дійсності; 2) художня діяльність людини; 3) “граничність” естетичної проблематики з проблематикою суміжних наук – етики, психології, мистецтвознавства, педагогіки. Ця третя частина має свої витoki в українській філософській школі, зокрема вона притаманна київській, харківській та львівській теоретичним школам (М.Бердяєв, В.Винниченко, П.Гогоцький, Д.Овсянико-Куликовський, О.Потебня, Ф.Прокопович, Г.Сковорода, І.Франко, Т.Шевченко, Г.Шпет, П.Юркевич); 4) акмеїстичний контекст, що несе в собі аналіз як феноменів “найкращої пори, найвищого рівня” (2: 120), так і феноменів “зрілості, сили, мужності” (3: 123–126), а отже вчить молоду людину дивитися на світ відкритими очима і не піддаватись ударам долі; 5) монадність людини.

Реконструкція цих теоретичних традицій в школі має задавати загальну спрямованість інтересам і пориванням учнів, ієрархії індивідуальних переваг і взірців, і головне, міру готовності і рішучості до реалізації власного сценарію життя.

Метою статті є розкриття концептуальних підходів до мистецької освіти в школі.

Естетичне виховання насамперед має бути спрямовано на виховання специфічної якості *неповторної унікальної індивідуальності*, яка реалізує себе у **вчинку**, що постає як осягнення особистісного горішнього, що міститься у творах мистецтва, а також на знаходження школярами свого слова спочатку в мистецтві, а потім і в навколишньому житті, їхній активній співпричетності до буття.

Його **метою** є розвиток емоційної та інтелектуальної сфер дитини; актуалізація естетичних, мистецтвознавчих та культурологічних знань; формування естетичної свідомості, що відбивається як у власній творчості у царині мистецтва, так і у вчинковому способі буття, що репрезентує цілісність людської свідомості, самосвідомості і практичної дії (1); спрямованість на розуміння учнями художньої цінності творів мистецтва; стимулювання духовності і здатності бути співпричетним до душевного світу іншого та протистояти культивуванню примітивних поглядів і смаків.

Для досягнення цієї мети мають бути розв'язані такі **завдання**, як:

- Виховання широкого спектру почуттів школярів (адекватне сприйняття художніх творів, розвинені почуття подиву та допитливості, здібність до естетичного

переживання, усвідомлення неповторності одиничного та сприйняття **іншого** як естетичної цінності);

- Розвиток ерудиції школярів у галузі мистецтва (теоретичне і практичне володіння системою елементарних мистецьких знань, понять, термінів; здатність збагнути та висловити (виразити) власне ставлення до творів мистецтва);
- Спрямованість учнів на творчу діяльність як мистецьку, так і у будь-якій сфері соціальної практики (виховання вмінь розв'язувати творчі завдання, оригінальність і доречність їх виконання, власний погляд на світ, уміння самостійно робити висновки, радість як ознака духовної творчості);
- Сприяння здобуванню учнями нового буттєвого досвіду (гуманістична спрямованість індивіда, розуміння і визнання гідності кожної людини).

Тільки у випадку внутрішнього відгуку людини на прояви мистецтва, вони впливатимуть на емоційну сферу перцепієнта. Тому процес естетичного виховання має бути антропним, людським, звернутим до кожної дитини. Адже, “щось особливе”, неповторне є в кожній людині. Якщо воно втрачається, то виявляється припущеною гідність людини: безособистісна, пасивна і безгласна особистість не може бути активним суб'єктом діалогу в широкому розумінні цього слова. Тому усе має стягуватися в естетичному вихованні до людини, її індивідуальності, вона має завжди бути в центрі руху всесвіту, в якому рухається і сама.

Індивідуальність людини – це якість, сформована на основі успадкованих завдатків у процесі соціалізації навчання і виховання людини, що водночас передбачає власну трансформацію у ході саморозвитку, самовизначення, і самоподолання. Індивідуальність – це сукупність відмінних рис, що виражають сутність особливого окремого індивіда.

Теорія індивідуальності бере початок від Цицерона, який ввів це поняття як латинський аналог грецького терміна “атом”, сполученого з уявленням про окремо взятого представника людського роду, суспільства, народу, як своєрідного соціального атома, елемента буття соціуму.

Монадологія представника раціонально орієнтованої філософії XVIIIст. Г.Ляйбниця розвинула теорію індивідуальності, підкресливши, що монада – безкінечно мала одиниця, яка в той же час змістовно невичерпна, вона є “стиснутим всесвітом”. Але ця одиниця може самореалізовуватися лише у зв'язку з іншими монадами, що свідчить про універсальний і всезагальний зв'язок буття, неповторним принципом існування якого є монада. Чим цікавішою і глибшою є індивідуальність, тим яскравішим і змістовнішим є суспільство, в якому вона перебуває. Тому для становлення і розвитку індивідуальності мають бути створені оптимальні умови комфортності, що відповідатимуть внутрішнім програмам людини і сприятимуть її вільному розвитку, роздумам, самостійним висловлюванням і вчинкам.

Виховання як процес і результат цілеспрямовано-упорядкованого набуття людиною ціннісних орієнтацій, формування на цій основі її поведінки, має сприяти індивідуальному розвитку учнів.

Виявити індивідуальність шляхом відмінностей від інших індивідуальностей, які не можна наслідувати (можна тільки сприяти їхньому власному самовираженню), допоможе **мистецтво**, роль якого в естетичному вихованні величезна.

Лабораторія естетичного виховання Інституту проблем виховання АПН України у 2003 – 2005 рр. розробила на основі вищезазначених концептуальних підходів методику естетичного виховання засобами музики, хореографії, театру, образотворчого мистецтва і комплексу мистецтв (Л.Хлебникова, В.Рагозіна, В.Шахрай, С.Ничкало, Н.Миропольська).

Зупинимось детальніше на новому базовому навчальному предметі “Художня культура” для старшої школи.

Н.С.Миропольською розроблено програму, присвячену художній культурі першої половини XX століття. Вона представлена такими темами, як “Початок XX століття – час соціальних контрастів”, “Модерн”, “Експресіонізм”, “Кубізм і футуризм”, “Абстракціонізм”,

“Сюрреалізм”, “Конструктивізм”, “Мистецтво США”, “Художня культура 30-х р.”, “Художня культура 40-х р.”.

Зміст цих тем передбачає розкриття таких питань, як “Науково-технічні відкриття і духовна розгубленість”. Співіснування в мистецтві класичних традицій та інтенсивні пошуки нової художньої мови (нові напрямки, течії і творчі методи), розрив з усталеними традиціями. Символізм.

Модерна література України (В.Стефаник, О.Кобилянська, Л.Українка, М.Коцюбинський та ін.).

Орієнтовне практичне завдання:

підготуватись до обговорення тем: “Відбиття суспільного настрою початку ХХ ст.” у драматичних поемах Л.Українки;

п’єси А.Чехова “Три сестри” та “Вишневий сад” як відгук на духовну катастрофу окремо взятої людини початку ХХ ст.” (Тема 1).

“Філософія життя” Ф.Ніцше. Модерн – витончена мудрість заходу мистецтва. Типологічні ознаки: переломлення запозичень інших класичних стилів; символіка лінії і кольору, узгодженість деталей; теми любові, світової скорботи, смерті, сну, легенди, містики.

Модерн в архітектурі А. ван де Велде, Ф.Шехтель, та ін.

Український модерн: Г.Гай (будинок Критого ринку на Бесарабці, м.Київ), В.Городецький (будинок з “химерами”, м.Київ), В.Кричевський (будинок Полтавського губернського земства), К.Жуків (будинок художньої школи, м.Харків), І.Левинський (споруди у м.Львові) та ін.

Модерн у живопису (Г.Клімт, Ф.Кнопер, М.Врубель та ін.).

Українські театральні живописці (О.Екстер, П.Холодний).

Монументально-декоративне мистецтво України: іконостас до Успенської церкви, розпис трапезної в Києво-Печерській лаврі (проект О.Щусєва, художники В.Данилов, І.Іжакевич та ін.); Троїцький собор у Почаївській лаврі (О.Щусєв, М.Реріх, В.Щербаков) та ін.

Симфонічні поеми О.Скрябіна.

Ландшафтно-архітектурні символи модерну: Петровська алея, міст через Петровську алею (пр.Е.Патон, 1904), м.Києва та ін.

Модерн як стиль приватного життя. Предметний світ епохи модерну.

Орієнтовні практичні завдання:

а) підготуватись до бесіди: стиль модерн і бароко: спільне і відмінне;
б) створити ескізи інтер’єру шкільної їдальні в стилі модерну (пам’ятати про меблі, посуд, серветки та інші побутові дрібнички);

в) розписати плафони у класі в стилі модерн;

г) намалювати вітальні картки з приводу певних урочистих подій у стилі модерн, підібрати до них вірші поетів поч. ХХ ст.

д) підготувати салонний літературний вечір в стилі модерн “Українська поезія “молодомузівців””. (Тема 2).

“Утилітаризм і аскетизм нових предметних форм. Функціональний метод.

Новизна архітектурних пропозицій Ле Корбюз’є.

Конструктивізм в архітектурі (бр.Весніни, харківське ТСАУ та ін.)

Індустріальні мотиви в образотворчому мистецтві. Творчість Г.Нарбута, В.Татліна, А.Петрицького та ін.

Активне впровадження ідей конструктивізму у театрі. Поява на Україні нових театрів. “Березіль”.

Драматургія М.Куліша, І.Микитенка.

Конструктивізм у театральній декоративному мистецтві.

Орієнтовні практичні завдання:

а) зробіть замальовки будинків, побудованих у стилі конструктивізму, складіть твір про долю людей, що мешкали в них у 20–30 рр. ХХ ст., або дізнайтесь від старожилів чи родичів про їхню долю;

б) створіть нові обкладинки для Ваших підручників у стилі конструктивізму (конкурс). (Тема “Конструктивізм”).

“Класові позиції мистецтва.

Історичні умови формування методу “соціалістичного реалізму”. Здобутки і втрати.

Монументалізм у архітектурі (московський метрополітен, будинок Кабінету Міністрів у Києві та ін.), набережна Дніпра у м.Києві.

Художники-реалісти: Ф.Кричевський, М.Самокиш, І.Їжакевич, Г.Світлицький та ін.

Трагедія митців. “Розстріляне Відродження”.

Орієнтовне практичне завдання: підготувати вечір-реквієм “Трагічні постаті митців української культури”. (Тема “Художня культура 30-х р.”).

“Друга світова війна. Плакати В.Касіяна. Письменники-фронтовики О.Довженко, А.Малишко.

Ентузіазм післявоєнних років. Реконструкція міст. Відбудований Хрещатик та ін.

Екзистенціалізм.

Художня література екзистенціалізму. Вплив екзистенціалізму на творчість Абстрактних Експресіоністів (США): А.Горкі, Дж.Поллок, Л.Краснер.

Творчість М.Шагала.

Орієнтовні практичні завдання:

а) написати літературний твір (есе, начерк, інтерв’ю, вірш, п’єсу тощо), музичний твір або малюнок на тему: “Як відбудовували моє рідне місто (село) після Великої Вітчизняної війни” (за матеріалами інтерв’ю, аналізу газет, журналів, архівів);

б) організувати відеовечір “Світлий сум і тиха радість М.Шагала”. (Тема “Художня культура 40-х років”).

Рівень загальноосвітньої підготовки включає такі вимоги, як:

учень:

називає:

– основні явища художньої культури I-ої половини ХХ ст.;

наводить приклади:

– визначних пам’яток мистецтва, створених у ці роки;

розпізнає:

– стилі і напрямки мистецтва I половини ХХ ст.;

характеризує:

– їх типологічні ознаки;

описує:

– своє ставлення до них;

пояснює:

– зв’язок художньої культури з соціально-політичним контекстом певного історичного відрізка часу;

висловлює:

– аргументацію своєї зацікавленості (незацікавленості), прийняття (неприйняття) того чи іншого явища художньої культури, використовуючи достатній словарно-понятійний апарат;

формулює:

– узагальнені власні умовиди щодо вивченого;

обґрунтовує:

– мотивацію вибору того чи іншого практичного завдання для самостійного виконання;

уміє:

– виразно його виконати, наслідуючи певних базових правил та (або) виявляючи широкий спектр своєї індивідуальної неповторюваності;

порівнює:

– розвиток художньої культури I-ої половини XX століття в Україні та за кордоном тощо.

Отже, як показують результати експериментальної перевірки, задіяність усіх п'яти складових у запропонованій програмі сприяє гарним результатам: учні отримують не тільки почуття насолоди від пізнаного. Завдяки зростанню і продуктивному розширенню їхніх інтересів, у школярів формується естетична позиція, яка стимулює і розвиває творчі здібності учнів не тільки у царині мистецтва, а й у будь-якій сфері соціальної практики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бех І.Д. Духовна енергія вчинку. – Рівне: РДГУ, 2004. – 43с.
2. Вейсман А.Д. Греческо-русский словарь. Репринт V-го издания, 1989 г. – М.: Греко-латинский кабинет Ю.А.Шичалина, 1991. – 1370 с.
3. Древнегреческо-русский учебный словарь. – СПб.: Нотабене, 1997. – 288 с.

УДК 37.046.16: 811.161.1

Мордовцева Н.В.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ ШКОЛЯРІВ ВИСЛОВЛЮВАННЯ НА ЛІНГВІСТИЧНУ ТЕМУ

У запропонованій статті визначено теоретичні принципи навчання школярів висловлюванню з лінгвістичної теми, подано стислий аналіз літератури з даної проблеми, виділено ефективні методи і прийоми, що використовуються вчителем у процесі навчання школярів висловлюванням з лінгвістичної теми.

In the offered article theoretical principles of school education are certain to the utterance on a linguistic theme, the compressed analysis of literature is given on the problem, effective methods and receptions which are used by a teacher in the process school education to the utterances on a linguistic theme are selected.

Сучасний етап розвитку методики характеризується тенденцією поєднання навчання мови і мовлення в єдине ціле. Такий процес спрямований на формування повноцінної діяльності школярів активно сприймати наукову інформацію, засвоювати знання, активізувати свою розумову діяльність. Спостереження за процесом навчання мови свідчать, що значного вдосконалення потребує рівень сформованості культури розгорнутої відповіді школярів на лінгвістичну тему, а саме їх усних і письмових відповідей.

Мета нашої статті – з'ясувати теоретичні засади навчання школярів висловлювання на лінгвістичну тему, до яких відносимо психологічні, психолінгвістичні, лінгводидактичні. Складанню учнівських висловлювань на лінгвістичну тему приділяється увага в шкільних підручниках для 5–7 класів та на уроках з розвитку зв'язного мовлення, хоча систематизоване навчання відсутнє. Цим і зумовлена актуальність нашої статті.

Проблема складання учнівських зв'язних висловлювань на лінгвістичну тему порушувалася в працях відомих психологів та психолінгвістів (П.Гальперін, Н.Балак, Н.Жинкін, І.Зимня та ін.). Ученими доведено, що успішно розвивати і вдосконалювати творчі можливості, необхідні для створення лінгвістичних зв'язних текстів, можна лише на основі глибокого знання творчого потенціалу учнів. В успішності процесу створення учнівських лінгвістичних висловлювань велику роль відіграють такі чинники, як мовне чуття, мовні і творчі здібності, образне мислення, багатство словникового запасу, уява, пам'ять, темперамент, бо мовлення є специфічним видом діяльності людини, а мова – його